

დალი სოლოლაშვილი
ეკატერინე უდესიანი

საგადასახადო პოლიტიკის სრულყოფის საკითხები

ფ
ი
ნ
ს
ქ
ბ
ი

ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების წარმართვაში საგადასახადო პოლიტიკას მნიშვნელოვანი როლი ეკუთვნის. გადასახადი სახელმწიფოს ნორმალური ფუნქციონირების ფინანსური საშუალებაა. საზოგადოების, როგორც სოციალურ-პოლიტიკური ერთობლიობის ჩამოყალიბებაში მისი წევრების თანაცხოვრების და წარმატებით ფუნქციონირების უზრუნველყოფისათვის აუცილებელი წესების დამუშავებული და გამტარებული სპეციალური სამსახურის შექმნა განაპირობა. ამ ორგანოს (სახელმწიფოს) საქმიანობაზე საზოგადოებრივი მოთხოვნილება არსებობს, რომლის დაკმაყოფილება საზოგადოებისა და მისი წევრებისადმი მომსახურებაა.

ამასთან ეს მომსახურება ძალზე თავისებურია, სპეციფიკურია. საქმე ისაა, რომ, როგორც წესი, საზოგადოების წევრებს ამ მომსახურებით სარგებლობის ერთნაირი პირობები გააჩნიათ, რომლებიც არ არის დაკავშირებული კონკრეტული პირის მიერ გადახდილი ბეგარის მოცულობასთან. ჩვეულებრივი საქონელ-მომსახურებისაგან განსხვავებით, სახელმწიფო მომსახურების წარმოება-შეფასების საკითხი ბაზრის სამეურნეო სუბიექტების შეთანხმების საფუძველზე კი არ ხდება, არამედ თვით ამ მომსახურების გამწვევის (სახელმწიფოს) გადაწყვეტილებით. ამიტომ არის, რომ სახელმწიფო მომსახურების საფასურს (გადასახადს) კონკრეტული ფიზიკური და იურიდიული პირები ვერ აღიქვამენ, როგორც შექმნილი დოვლათის შესაბამის ანაზღაურებას. პირიქით, ეს მათთვის შემოსავლის შემცირებაა არა მარტო ფორმალურად, არამედ არსობრივადაც.

სახელმწიფო მომსახურების ბეგარისებურ ხასიათს კიდევ უფრო განამტკიცებს სახელმწიფოს განვითარების შინაგანი კანონზომიერებანი, რომლებიც ყოველთვის როდი უწყობს ხელს გადასახადის სწორი, ოპტიმალური მოცულობის განსაზღვრას. დასავლურ ეკონომიკურ ღირებრატურაში ფართოდ არის აღიარებული, რომ სახელმწიფო სექტორი თავის თავზე იმაზე მეტის აღებას, ე.ი. იმაზე მეტი მომსახურების გაწევას ცდილობს, ვიდრე საჭიროა რეალურად, მაშასადამე, გადასახადის მოცულობა ოპტიმალურზე მეტისაკენ მიისწრაფვის. შეიძლება დაბეჯითებით ითქვას, რომ ნებისმიერი სახელმწიფო, რაგინდ დემოკრატიული არ უნდა იყოს ის, შინაგანი (იმანენტური) კანონზომიერებიდან გამომდინარე, როგორც წესი, პერმანენტულად თავისი მოცულობის „გაზრდასა და საქმიანო-

ბის საზღვრების გაფართოებას ცდილობს.

გადასახადს ეკონომიკაში ცალმხრივი ხასიათი კი არა აქვს, ეს იმ მომსახურების საფასურია ძირითადად, რასაც სახელმწიფო უწევს მოსახლეობას. მაშასადამე, ამ შემთხვევაში სახელმწიფო მიმთვისებელი კი არ არის, არამედ სამეურნეო პროცესების სუბიექტია. ქვეყანაში სახელმწიფო მომსახურება აუცილებელია, მასზე მოთხოვნა არსებობს და ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილებისათვის წარმართველი ხელისუფლების საქმიანობა ღირებულების, ერთობლივი ეროვნული პროდუქტის შექმნაა ფაქტობრივად და ის უნდა ანაზღაურდეს მომხმარებლის მიერ. გარდა ამისა, მართალია, გადასახადი იძულებითი წესით ამოიღება, მაგრამ ეს ამოღება არ ჰგავს სხვა სახის დაძალებით პროცესს. ვინმესთვის რამეს ძალით წართმევა ნებისმიერ ქვეყანაში კანონით ისჯება, გადასახადის დაძალებით აკრებას კი თვით ბეგარის გადამხდელების მიერ არჩეული პარლამენტის მიერ მიღებული კანონმდებლობა უზრუნველყოფს.

ამასთან, გადასახადის არსზე საუბრისას მის შემდეგ ხასიათს უნდა მიექცეს ყურადღება. მართალია, საზოგადოება სისტემატურად ადასტურებს თავის თანხმობას გადაიხადოს გადასახადი, აძლევს რა ხმას არჩევნებზე ამა თუ იმ პარტიის საგადასახადო პოლიტიკას, მაგრამ ეს საერთო თანხმობა გაიღოს გადასახადი სახელმწიფოებრივი მომსახურებისათვის არ გარდაიქმნება ამ საზოგადოების ყველა კონკრეტული წევრის მიერ ნებაყოფლობით განხორციელების სურვილად. ამას ხელს უწყობს ის გარემოება, რომ გადასახადის გადამხდელს არ ძალუძს ზუსტად და ფულად გამოხატულებაში განსაზღვროს თავისი მოთხოვნა მმართველობის სახელმწიფო ორგანოების მომსახურებაზე; მან იცის, რომ სახელმწიფომ უნდა დაიცვას მოსახლეობა საგარეო თუ შინაგანი წარმოშობის უსიამოვნო მოვლენისაგან (საგარეო უსაფრთხოება თუ ქვეყანაში წესრიგის დაცვა), უზრუნველყოს ნორმალური პირობები მისი არსებობისა და სხვადასხვა მიმართულებით საქმიანობისათვის. მაგრამ რა ეღირება ეს მომსახურება, რამდენი უნდა გაიღოს მოსახლეობამ გადასახადის სახით, საბოლოო ჯამში ეს მისთვის მნიშვნელოვანწილად გაურკვეველია. ამ პრობლემის გადაწყვეტა რთულია არა მარტო ამ მომსახურების მომხმარებლისათვის, არამედ სა-

ერთოდ, ვინაიდან ძალზე ძნელია სახელმწიფო ორგანოების საქმიანობის შედეგად მიღებული სარგებლობის შეფარდება ამისათვის გაღებულ ხარჯებთან.

მაშასადამე გადასახადი არის საზოგადოების, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური ერთობლიობის, ნორმალურად ფუნქციონირებისათვის საჭირო წესების დამუშავებული და გამტარებული სპეციალური ორგანოს (სახელმწიფოს) შენახვის ხარჯები, ამ ორგანოს მიერ საზოგადოებისათვის გაწეული პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური მომსახურების სპეციფიკური (იძულებითი, სავალდებულო-კანონმდებლობითი) ანაზღაურება.

გადასახადის ოპტიმალურობის საკითხი დღის წესრიგში დგას. საგულისხმოა ადამ სმითის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ ქვეყნის ყველაზე დაბალი საფეხურიდან კეთილდღეობის უმაღლეს საფეხურებამდე აყვანასათვის საჭიროა მხოლოდ ზომიერად მსუბუქი გადასახადები და მოთმინება მართვაში; სხვა დანარჩენს მოვლენების ბუნებრივი მსვლელობა მოაგვარებს.¹ სმითის მიერ ჩამოყალიბებულ ფუძემდებლურ პრიციპებს დღესაც არ დაუკარგავს თავისი მნიშვნელობა. ეს ითქმის განსაკუთრებით „ზომიერად მსუბუქი ბეგარის“ სარგებლიანობის მოსაზრებაზე, რომლის თანახმადაც გადასახადის მოცულობა როგორც მთლიანად ეკონომიკისათვის, ისე მის სხვადასხვა სფეროებში ფუნქციონირებადი სუბიექტებისათვის უნდა იყოს შესაძლებლად მინიმალური, რომ მეწარმეებრივი საქმიანობისათვის ბეგარის ზეწოლა იყოს მოსათმენი, ასატანი, არ უნდა აღემატებოდეს ქვეყნის ეკონომიკაში რეალურად არსებულ საგადასახადო პოტენციალს.

ლიტერატურაში ხშირად ვხვდებით მოსაზრებას, რომ გადასახადს ორი ფუნქცია აქვს: ფისკალური და მასტიმულირებელი. ვფიქრობთ, გადასახადს, ბიზნესისათვის მხოლოდ შეზღუდვითი ხასიათი აქვს წარმოების საერთო ზრდაზე ზემოქმედების თვალსაზრისით: დასავლეთში მათემატიკურ-სტატისტიკური მეთოდების გამოყენებით დამაჯერებლად აქვთ დასაბუთებული, რომ, სხვა თანაბარ პირობებში, ფულის ყოველი ერთეული მეტ უკუგებას იძლევა უშუალოდ ბიზნესის მიერ გამოყენებისას, ვიდრე ბიუჯეტის მეშვეობით განაწილების დროს. მასტიმულირებელი ხასიათი შეიძლება აქონდეს გადასახადის მხოლოდ ერთი მიმართულებით ცვლილებას - მისი საერთო მოცულობის შემცირებას. ამიტომ არის, რომ განვითარებულ ქვეყნებში, როდესაც ეკონომიკური ზრდის პრობლემები

დგება, როგორც წესი, გადასახადების საერთო მოცულობის შემცირებას ცდილობენ. გადასახადმა, განსაკუთრებით კი მისი განაკვეთის ცვლილებებმა, დიფერენციაციამ და შეღავათებმა, წარმოების მოცულობაზე ზემოქმედების თვალსაზრისით შეიძლება მხოლოდ მარეგულირებელი როლი შეასრულოს. ამიტომ, ალბათ, უფრო მართლზომიერია, ფისკალურთან ერთად, გადასახადის ფუნქციის მარეგულირებელი, მიმართველი და სტაბილიზაციური ხასიათის ხაზგასმა, ვიდრე მასტიმულირებლისა. რეალურ სინამდვილესთან ერთად, ბეგარის ასეთი არსებითი განსაზღვრა-გაგება ხელს შეუწყობს მის მიმართ საზოგადოებაში უფრო სწორი დამოკიდებულების ჩამოყალიბებას, ოპტიმალური საგადასახადო-საბიუჯეტო პოლიტიკის შექმნას, გადასახადის შესაძლო მინიმალური სარგებლობის განწყობის დამკვიდრებას.

ეკონომიკაში გადასახადის ოპტიმალური მოცულობის, სწორი საგადასახადო პოლიტიკის ჩამოყალიბების პრობლემა საზოგადოების განვითარების კვალობაზე არა მარტო არ მოიხსნა და არ შემსუბუქდა, არამედ, შეიძლება ითქვას, გარკვეულწილად გამწვავდა კიდევაც. ეს დაკავშირებულია სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ცვლილებასთან, კაპიტალიზმის ტრანსფორმაციასთან, საბაზრო ეკონომიკის სოციალური მიმართულების განმტკიცებასთან, სახელმწიფო ფუნქციების გართულება-გაფართოებასთან, ეკოლოგიური პრობლემების გამწვავებასთან და, შესაბამისად, სახელმწიფო ხარჯების ზრდის ტენდენციასთან. სახელმწიფო ხარჯების ზრდის შედეგების ანალიზმა, ამის დადებითი და უარყოფითი ასპექტების შედარებამ და შეფასებამ განაპირობა მნიშვნელოვანწილად, ალბათ, ის აღმოჩენა, რომელიც გააკეთა ამრიკელმა მეცნიერმა ა. ლაფერმა. დაასაბუთა რა („ლაფერის მრუდეზე“) საგადასახადო წნეხისა და ეკონომიკის განვითარების დინამიკურობის განმაპირობებულობა: სამეურნეო სტრუქტურების შემოსავლის ნამეტანი მოცულობის გადასახადის დაბეგვრა უკარგავს მათ მეწარმეებრივ სტიმულს, აკნინებს წარმოების გაფართოების მისწრაფებას, ამუხრუჭებს მეცნიერულ-ტექნიკურ პროგრესს, ანელებს ეკონომიკურ ზრდას, რაც, საბოლოო ჯამში, უარყოფითად მოქმედებს თვით სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავალზეც. ამიტომ ზოგჯერ სასარგებლო და აუცილებელია გადასახადების მთლიანობაში შემცირება.

გადასახადით დაბეგვრის გავრცელებული თეორიები საფუძვლის სახით ითვალისწინებენ: - სახელმწიფოს მხრიდან გადამხდელზე გაწეუ-

¹ А. Смит. О природе и причинах богатства народов. М., 1962, стр. 588-599.

ლი მომსახურების სიდიდეს და - მოქალაქეების მიერ გადასახადების გადახდის შესაძლებლობას. გადახდისუნარიანობაზე დაყრდნობა ითვალისწინებს გადახდელზე გადასახადების ხეწოლის თანაფარდობას. პრობლემა მდგომარეობს, სამწუხაროდ, გადახდისუნარიანობის შეფასების სუბიექტურობაში. დღემდე არ არსებობს მისი შეფასების ქმედითი ხერხი. სახელმწიფოს მხრიდან გაწეული მომსახურების სიდიდეზე დაყრდნობა ითვალისწინებს გადასახადის თანხის გატოლებას გაწეული მომსახურების თანხასთან.

სხვადასხვა ეკონომიკური თეორიები გადასახადის როლის ანალიზისას ყურადღებას ამახვილებენ გადასახადის სპეციფიკურ როლზე და მათი ცვლილებების შედეგებზე. გადასახადების შეფასების სხვადასხვაგვარობა თვალნათლივად გამოხატული კეინსიანური სკოლისა და „მიწოდების ეკონომიკის“ სკოლის მიდგომებში. კეინსიანური სკოლის ერთ-ერთ საბაზრო მოსახრებას წარმოადგენს ორიენტაცია მოთხოვნაზე, რომელიც ითვლება საბაზრო ეკონომიკის რეგულირების განმსაზღვრელად. აქედან გამომდინარე, კეთდება დასკვნა, რომ გადასახადების ზრდა გამოიწვევს მოთხოვნის დაცვას, ხოლო შემცირება - სტიმულირებას მოახდენს მოთხოვნაზე. კეინსიანური სკოლის დებულების შესაბამისად გადასახადების შემცირებას მივეყვართ ეთრობლივი მოთხოვნის ზრდისაკენ, რაც იძლევა ერთობლივი ერთეული პროდუქტის რეალურ მოცულობაზე მოთხოვნას და შეფასების ზრდას. ზემოაღნიშნულის შედეგად მოხალღონელია ინფლაციის დაჩქარება და საბიუჯეტო დეფიციტის წარმოქმნა.

„მიწოდების ეკონომიკის“ თეორია საბაზრო ეკონომიკის განვითარების საბაზო ფაქტორის სახით იყენებს საქონლის მიწოდებას. ამ შემთხვევაში საგადასახადო განაკვეთების შემცირებას მივეყვართ შემოსავლების ზრდისკენ. მოსახლეობა მიისწრაფვის დანახოვების ზრდისკენ, ხოლო მეწარმე - კაპიტალის დაგროვების ზრდისკენ. ზემოაღნიშნულის შედეგად იზრდება ერთეული წარმოება და შემოსავალი, რომელიც კი არ ამცირებს ბიუჯეტში საგადასახადო შემოსავლებს, არამედ, პირიქით, ახდენს საბიუჯეტო შემოსავლის ზრდას.

როგორც ცნობილია, ერთ-ერთი პირველი გამოკვლევა გადასახადის განაკვეთისა და ბიუჯეტში საგადასახადო შენატანების საერთო თანხას შორის ურთიერთკავშირის შესახებ შესრულებულია ამერიკელ ეკონომისტთა ჯგუფის მიერ პროფესორ ა. ლაფერის ხელმძღვანელობით. მათ მიერ აგებულია თეორიული დამოკიდებულება მაქსიმუმის წერტილთან 50%-იანი გადასახადისას. ა. ლაფერის მრუდის ძირითადი წერტილებია: - გადასახადის ნელოვანი გა-

ნაკვეთის დროს ბიუჯეტში შემოსავლები არ შემოდის; გადასახადის 100%-იანი განაკვეთის დროს ბიუჯეტში შემოსავლები ასევე არ შემოდის; - ბიუჯეტში მაქსიმალური შემოსავლებია გადასახადის 50%-იანი განაკვეთის დროს.

რა თქმა უნდა, იდეალური თეორიის რეალიზება ყოველთვის განსაღვრული გადახრებით ხდება. ა. ლაფერის მრუდის საერთო ხასიათის შენარჩუნებით თითოეულ კონკრეტულ შემთხვევაში საჭიროა მისი ძირითადი წერტილების დახუხუტება.

საგადასახადო სისტემა სახელმწიფოს სტრუქტურების მეშვეობით ორ ამოცანას წვევს: ერთი მხრივ, გადასახადები სახსრებია, რომლებიც ამოიღება ინდივიდუალური საკუთრებიდან საზოგადოებრივი ღონისძიებების რეალიზაციისათვის, მეორე მხრივ, ეს ინდივიდუალური შემოსავლების გადახაწილებაა.

გადასახადებისა და გადახდის ნაირსახეობის სიმრავლე უკმაყოფილებას იწვევს არა მარტო მოსახლეობისა და მეწარმეების მხრიდან, არამედ ამით უკმაყოფილონი არიან ცალკეული მეცნიერი ეკონომისტებიც. საინტერესოა, რომ ჯერ კიდევ ასი წლის წინათ ამერიკელმა მეცნიერმა და ფილოსოფოსმა ჰენრი ჯორჯმა წამოაყენა წინადადება, რომ ყველა გადასახადი შეეცვალოს მიწაზე ერთადერთი გადასახადით. მიწის ქვეშ ის გულისხმობდა არა მარტო სოფლის მეურნეობრივ სავარგულებს და ობიექტების განთავსების ადგილს, არამედ მიწის წიაღში და მის ზედაპირზე ბუნებრივი სიმდიდრის მთლიან შემცველობას. მიუხედავად რეალობისა, ეს საკითხი დღესაც რჩება განზრახვის დონეზე.

გადასახადები იყოფა პირდაპირ და ირიბ გადასახადებად. პირველი დგინდება უშუალოდ შემოსავალზე და ქონებაზე, მეორე - საქონელზე (მომსახურებაზე) და ფიქსირდება საქონლის (მომსახურების) ფასში.

ცნობილია ირიბი გადასახადების სოციალური არასამართლიანობა. გადასახადი ერთნაირი ხარისხით უნდა ახდენდეს ზემოქმედებას მთელ მოსახლეობაზე, მაგრამ ეს უკანასკნელნი ფაქტობრივად უფრო მეტ ზემოქმედებას ახდენენ ნაკლებ შემოსავლიან პირებზე (მათ მიერ საქონლის ყიდვისას გადასახადები პირადი შემოსავლის უფრო მეტ წილს შთანთქავს). მაღალშემოსავლიანი მოსახლეობის ფენა მიმართავს სახსრების ნაწილს დანახოვებში, სადაც არ არის არაპირდაპირი გადასახადები, ამით მცირდება მათზე გადასახადების ხეწოლა. აქციზები ატარებენ რეგრესიულ ხასიათს, ვინაიდან მათი მეშვეობით შედარებით დაბალშემოსავლიანი მოსახლეობისაგან ხდება უფრო მეტის ამოღება, ვიდრე მდიდრებისაგან.

საინტერესოდ მიგვანია

კიდევ ერთი საკითხი. კერძოდ, დღეისათვის საგადასახადო სისტემაში ძირითად გადასახადებად ითვლება მოგებისა და დამატებული ღირებულების გადასახადები. ერთი ამუხრუჭებს საკუთარი განვითარებისათვის ინვესტიციებს, მეორე - მომხმარებელს. უმჯობესი ხომ არ იქნება მოგების გადასახადის გაუქმება და დამატებული ღირებულების გადასახადის გაზრდა. ვფიქრობთ აღნიშნული საკითხის მოგვარება დაინტერესებდა საწარმოებს, საკუთარი შემოსავლების მაქსიმალური ინვესტირებით.

საფუძვლიანად შესწავლას მოითხოვს აგრეთვე გადასახადებისა და სარგებლიანობის ურთიერთკავშირი. 1844 წელს ფრანგმა ინჟინერმა ჟ. დიუპიუმ გამოაქვეყნა ნაშრომი „სამოქალაქო ნაგებობების სარგებლიანობის შესახებ“, როგორია გზების სარგებლიანობა? ეს კითხვა დასვა ინჟინერმა და თავის ნაშრომში მისცა მეთოდოლოგიური პასუხი: „თუ საზოგადოება იხდის 500 მილიონს გზებით მომსახურებაზე, მაშინ მათმა სარგებლიანობამ უნდა შეადგინოს არანაკლებ 500 მილიონი. მაგრამ ის შეიძლება იყოს ასჯერ, ათასჯერ უფრო მნიშვნელოვანი, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ჩვეთვის შეიძლება ცნობილი არ იყოს“. პრობლემა იმაშია, რომ ყველა პროდუქტს და მომსახურებას აქვს სხვადასხვა სარგებლიანობა ცალკეული მომხმარებლისა და დროის ცალკეული მომენტისათვის.

ჩვენი აზრით, არამართლზომიერია გარკვეულწილად გარკვეულყოფილი მიდგომა, როდესაც მთლიანად ეკონომიკაზე გადასახადის წნეხის სიმძიმე-სიმსუბუქის შეფასებისას ერთმანეთს ადარებენ ამა თუ იმ გადასახადის სხვადასხვა ქვეყნებში არსებულ განაკვეთებს. ცალკეული გადასახადების მოცულობების შეფარდება. ალბათ, სწორია, ვინაიდან ამა თუ იმ ბეგარის გადამხდელზე ძირითადად ერთი გადასახადი ზემოქმედებს, მ.შ. განსაკუთრებით პირდაპირი (ვთქვათ, მოგების გადასახადი, ქონების გადასახადი). მაგრამ ამ შემთხვევაშიც მარტო განაკვეთების შედარება საკმარისი არ არის სწორი დასკვნის გაკეთებისათვის. აუცილებელია აგრეთვე იმის ანალიზი, თუ როგორ განისაზღვრება ამა თუ იმ ქვეყანაში მეთოდოლოგიურად არსებული ბაზა.

ამასთან ცალსახად უნდა ითქვას, რომ ცალკეული გადასახადების ერთმანეთთან შედარება საგადასახადო პოლიტიკის მთლიანობაში შეფასებისათვის არასწორია. როგორც ცნობილია გერმანელი მეცნიერი ეკონომისტი პ. ფონ დელ პეტერ ადნიშნავს, მთლიანად საგადასახადო წნეხის შეფასებისათვის ასეთი მიდგომა არამარ-

თლზომიერია, ვინაიდან სხვადასხვა ქვეყნებში სრულიად განსხვავებული სისტემები მოქმედებს.² ცალკეული გადასახადების ანალიზის საფუძველზე გამოტანილი დასკვნები უპერსპექტივოა დასაბუთების თვალსაზრისითაც: დავა ასეთი მიდგომის პირობებში დაუსრულებლად შეიძლება გაგრძელდეს. საქმე ის არის, რომ ეკონომიკის განვითარება იმდენი პარამეტრით განისაზღვრება, იმდენად მრავალწახნაგოვანია, რომ ყოველთვის შეიძლება მოიძებნოს მაგალითები, როდესაც შედარებით მეტი საგადასახადო განაკვეთის პირობებში სამეურნეო აქტიუობა ძალზე ინტენსიურია; გარდა ამისა, სხვადასხვა გადასახადების ცალკეულ, ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელ განაკვეთებს საერთო არაფერი აქვს მთელ ეროვნულ მეურნეობაში არსებულ ბეგარისებურ დატვირთვასთან. მთელს ეკონომიკაში ერთობლივი შიდა პროდუქტის (ეშპ) გადასახადის მეშვეობით გადანაწილების მართლზომიერების, ქვეყანაში მეწარმეებისათვის საგადასახადო პოლიტიკის მთლიანობაში მისაღებობის შეფასებისათვის საჭიროა, ჩვენი აზრით, გაანგარიშებულ იქნეს აუცილებელი გადასახდელების მთელი მოცულობის შეფარდება ეშპ-თან. აქ კი გადასაწვევტი იქნება ბევრი მეთოდოლოგიური საკითხი, რომლებიც დაკავშირებულია, ერთი მხრივ, იმასთან, თუ როგორ უნდა იქნეს გაანგარიშებული „საერთო გადასახდელების“ ეს მოცულობა, და, მეორე მხრივ, რას შეუფარდდეს ის - ერთობლივ შიდა პროდუქტს თუ წმინდა ეროვნულ შემოსავალს.

საქართველოში დღესდღეობით არ არსებობს საგადასახადო ტვირთის გაანგარიშების საერთოდ აღიარებული მეთოდოლოგია, შესაბამისად, არ მოგვეპოვება ასეთი ოფიციალური სტატისტიკური მანუვლებელი, ამიტომ ხშირად ამ მოვლენის ამსახველ სხვადასხვა, მკვეთრად განსხვავებულ ციფრებს ვხვდებით. საქმე ის არის, რომ სხვადასხვა ავტორები, სამეცნიერო ცენტრები, სახელმწიფო სტრუქტურები ყოველგვარი ახსნა-განმარტების გარეშე საგადასახადო ტვირთის გაანგარიშებისას სხვადასხვა ციფრებს სვამენ შეფარდების დროს როგორც მრიცხველში, ისე მნიშვნელში. გასაგებია, რომ ასეთ პირობებში შედეგები და მოვლენის შეფასება მკვეთრად განსხვავებულია. ვფიქრობთ, მართლზომიერია ამ საკითხში ამერიკელების მიდგომა, როდესაც წილადის მრიცხველში (აუცილებელი გადასახადი), ჩვეულებრივ გადასახადებთან ერთად, შეაქვთ ანარიცხები სახელმწიფო არასაბიუჯეტო ფონდებში (სოციალური გადასახადი): კომერციულ საქმიანობაზე გადა-

² Петер Фон дел Липпе. Экономическая статистика. Штутгарт, 1995, т. 1, стр. 399.

სახადის ზემოქმედების თვალსაზრისით მეწარმეთა საქმიანობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს იმას, თუ ვის სასარგებლოდ ამოიღება მათგან სავალდებულო გადასახადები.

აზრთა სხვაობა, განსხვავებული მეთოდოლოგიები, რა თქმა უნდა, შეიძლება იყოს და იქნება კიდევაც შესაბამისი დასაბუთების პირობებში. ამასთან ერთი წესის დაცვა აუცილებელია: სხვადასხვა ქვეყნების მონაცემების ერთმანეთთან შედარება დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ეს მანველებლები გაანგარიშებულია ერთიან მეთოდოლოგიურ საწყისებზე. თუ არადა ის, რასაც ჩვენთან ვხვდებით, როდესაც აუცილებელ გადასახადებში მხოლოდ პირდაპირი გადასახადები შეჰყავთ (ე.ი. მრიცხველი შემცირებულია), ხოლო ეშპ-ის მცოლლობას ჩრდილოვანი ეკონომიკის მოცულობას უმატებენ (ეს კი არსად არ კეთდება), ე.ი. საგრძობლად ზრდიან მნიშვნელს, ასეთი წესით მიღებული წნეხი ხელოვნურად შემცირებულია (7-10%, ნაცვლად ზემოდასახელებული მეთოდოლოგიით გაანგარიშებული 40-45 პროცენტისა).

საქართველოს ეკონომიკის ბოლო წლების განვითარების ანალიზი მიგვანიშნებს, რომ საგადასახადო პოლიტიკაში საგადასახადო ტვირთის მინიმიზაციის განწყობის დამკვიდრება და გატარებაა საჭირო. ეს კი, ერთი მხრივ, განაკვეთების შემცირების პარალელურად ბიუჯეტში ზომიერი გადასახადების საშუალებით მყარი შემოსავლების აკრების უზრუნველსაყოფად საგადასახადო დისციპლინის მკვეთრ განმტკიცებას მოითხოვს - გადასახადის გადახდა რომ აუცილებელი და გარდაუვალია, ამაში ეჭვი არ უნდა ეპარებოდეს ქვეყანაში ფუნქციონირებად არც ერთ სამეურნეო სუბიექტს, იურიდიულ და ფიზიკურ პირს. მეორე მხრივ, ასევე აუცილებელია, რომ ხელისუფლებამ ცალსახად აღიქვას არსებული შესაძლებლობის ფარგლებში ცხოვრების აუცილებლობა: სახელმწიფოს ხარეჯები, როგორც წესი, იმაზე მეტი არ უნდა იყოს, რისი ატანაც შეუძლია მის ეკონომიკას, ისინი არ უნდა აღემატებოდეს ქვეყნის ეროვნული მეურნეობის საგადასახადო პოტენციალს.

გადასახადების მარეგულირებელი ფუნქციის შესრულების უზრუნველყოფაში, საერთო ბეგარისებური წნეხის საკითხის მოგვარებასთან ერთად, დიდი მნიშვნელობა აქვს გადასახადების

სტრუქტურას, ვინაიდან კონკრეტული სამეურნეო სუბიექტების სამეწარმეო საქმიანობის აქტივობაზე უშუალოდ სწორედ კონკრეტული გადასახადი (მისი განაკვეთი) მოქმედებს. გადასახადების განაკვეთის მოცულობის (ან ცვლილებების) განსაზღვრისას მათი წარმოებაზე ზემოქმედების დადგენის მიზნით კი აუცილებელია გადასახადების წყაროებში დეტალური გარკვევა, იმის გათვალა-პროგნოზირება, თუ რა სტრუქტურული ცვლილებების პროვოცირება შეუძლია მიღებულ გადაწყვეტილებას. საქმე ისაა, რომ ზოგ შემთხვევაში და ზოგიერთი ბეგარა გარკვეულ ფარგლებში ნეიტრალურია წარმოების მიმართ, ზოგჯერ კი მყისვე მოქმედებს.

სამეურნეო სუბიექტების ეკონომიკური აქტივობის ზრდის უზრუნველმყოფი საგადასახადო პოლიტიკის შექმნისათვის აუცილებელია აგრეთვე იმაში გარკვევა, თუ წარმოების როგორ სტრუქტურასთან გვაქვს საქმე. გასაგები უნდა იყოს, რომ ქონებაზე მაღალი გადასახადის დაწესებას დესტიმულირებადი ხასიათი ექნება კაპიტალტევადი დარგებისათვის; ამავდროულად ეს ღონისძიება შედარებით ნეიტრალურია იმ საწარმოებისათვის, სადაც მაღალი შრომის დანახარჯები და ა.შ.

ზემოგამოთქმული მოსაზრებებიდან გამომდინარე, მიგვანია, რომ საჭიროა ეროვნულ მეურნეობაზე საგადასახადო წნეხის საერთო (ე.ი. ქვეყნის ეკონომიკისათვის ყველაზე ოპტიმალური) ზღვრული მოცულობის საფუძველზე (ფარგლებში) დამუშავდეს გადასახადების დიფერენცირებული განაკვეთები, რომელთა მოქმედება უზრუნველყოფს ეკონომიკაში სასურველ სტრუქტურულ ცვლილებებს. ეს განაკვეთები, რა თქმა უნდა, არ იქნება ისეთი ხანგრძლივი მოქმედებისა, როგორც საერთო ზღვრული საგადასახადო წნეხი, მათი შეცვლის მიზანშეწონილობის საკითხი შეიძლება დადგეს და გადაწყდეს, გამომდინარე ეკონომიკაში არსებული კონკრეტული ამოცანებიდან, ადრე დაწესებული განაკვეთების მოქმედების შედეგად ჩამოყალიბებული მდგომარეობის ანალიზის საფუძველზე. ამასთან გადასახადების განაკვეთების მეტ-ნაკლებად ხანგრძლივ პერიოდში სტაბილურობის აუცილებლობის პრიციპი განუხრეკლად უნდა იყოს დაცული.

ლიტერატურა და წყაროები:

1. კაკულია რ., ფინანსების ზოგადი თეორია. თბ., 2001.
2. პაპავა ვ., რას მოგვცემს გადასახადების შემცირება? ე. „მაკრომიკროეკონომიკა“, №4, 2001.
3. ჩიხლაძე ნ., საზღვარგარეთის ქვეყნების საგადასახადო სისტემები. ქუთაისი, 2004.
4. Смит А., О природе и причинах богатства народов. М., 1962.